

ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ В ІТАЛІЇ

Поддубей О.В., викладач, здобувач

Кременчуцький державний університет

Статтю присвячено аналізу процесу виникнення поняття “університет” і визначенню загальних соціальних чинників, що вплинули на виникнення одного з перших західноєвропейських університетів як основи сучасної системи європейської освіти.

Ключові слова: освіта, університет, студенти, наука.

Поддубей Е.В. ИСТОРИЧЕСКИЕ ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ УНИВЕРСИТЕТСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ИТАЛИИ / Кременчугский государственный университет, Украина

Статья посвящена рассмотрению процесса возникновения понятия “университет” и определению общих социальных условий, повлиявших на возникновение одного из первых западноевропейских университетов как основы современной системы европейского образования.

Ключевые слова: образование, университет, студенты, наука.

Poddubey H.V. THE HISTORICAL STAGES OF DEVELOPMENT OF UNIVERSITY EDUCATION ARE IN ITALY / Kremenchutsk state university, Ukraine.

The article deals the process of formation of the term “university” and determines the general social conditions influenced the foundation of one of the first Europeans universities as a basis of the modern European educational system.

Key words: education, university, students, science.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ. З часів заснування перших університетів і до сьогодні вищий навчальний заклад проводить відігравати головну роль у процесі набуття і передачі знань. Як наголошує британський соціальний історик Гарольд Перкін, “суспільство, засноване на знаннях залежить як від постійного оновлення знань так і від добре обізнаних людей так само, як промисловість залежить від постійного інвестування капіталів і підготовки кваліфікованих керівників і працівників” [1]. Але якщо так, доцільно буде розглянути процес виникнення поняття “університет” і визначити передумови і початок формування перших університетів. Узагальнюючи вітчизняний досвід вивчення причин виникнення перших західноєвропейських університетів, слід виділити дослідження М.М. Самардак, де аналізувалися історичні, духовно-культурні та інтелектуальні передумови заснування перших університетів; працю О.В. Галілейської, яка вивчала передумови і причини виникнення Англійських університетів. Досить ґрунтовно вивчена історія створення перших Французьких вищих навчальних закладів. Але, на нашу думку, недостатньо уваги приділяється дослідженню передумов виникнення перших італійських університетів, які наряду з французькими вважаються основою сучасної системи європейської освіти.

МЕТА СТАТТІ. Метою цієї статті є визначення загальних соціальних чинників, що вплинули на виникнення одного з перших західноєвропейських університетів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ. Сучасні вітчизняні дослідники зауважують, що через обмеженість документальних джерел та невизначеність первісного поняття “університет” початок діяльності того чи іншого навчального закладу встановити досить складно [2]. Спираючись на визначення професора Болонського університету Джан Паоло Бріцці, університетською можна назвати “діяльність, яку здійснює особа з метою визначення рамок певної дисципліни і у межах цієї дисципліни проводить ретельне дослідження заради любові до знань. У процесі дослідження відбувається передача знань групі учнів, які добровільно наслідують викладача” [3]. Історія свідчить, що така діяльність зазвичай проводилася на базі якоїсь офіційної установи – від церкви або від держави. Довгий час такими центрами були кафедральні та приватні школи, що існували у великих містах середньовічної Європи. Вони мали назву *studium generale* (всезагальні студії). Визначаючи це поняття, слід зауважити, що в першій половині тринадцятого століття воно носило описовий характер, де “слово “studium” означало школу, а “generale” – вказувало на інтернаціональний характер навчального закладу і його можливість навчати студентів незалежно від регіональної приналежності” [4]. І лише наприкінці тринадцятого століття воно набуло юридичного характеру.

Згодом виникла назва *Universitas Magistrorum et Scholarium*, що є прототипом сучасної назви “університет” (з латини – “universitas” перекладається як об’єднання, цілісність, сукупність). Вона замість епітета *generale* характеризувала об’єднання викладачів і студентів залучених у процес передачі і набуття знань, яке відрізнялося від усіх інших форм середньовічних освітніх установ тим, що об’єднувало вихідців з усіх верств населення і багатьох європейських країн і мало певний юридичний статус і незалежність. Середньовічний університет являв собою навчальний заклад, що давав студентам можливість отримати освіту у сфері виховання, управління, а також у духовній та професійній сферах.

Загальний курс навчання складався з семи вільних наук і був поділений на два рівні: початковий рівень, на якому студенти вивчали граматику, логіку і риторіку, і рівень бакалавра, що передбачав опанування таких дисциплін, як арифметика, геометрія, астрономія і музика. Після закінчення загального курсу студенти вивчали один з трьох професійних курсів вищого рівня. Після нього існував курс навчання, подібний до сучасної післядипломної освіти, де вивчалася теологія, право і медицина.

З-поміж інших середньовічних навчальних закладів, які знаходилися під контролем місцевої влади і готували фахівців, керуючись потребами виключно свого регіону, *Universitas Magistrorum et Scholarium* вирізнялися тим, що, по-перше, мали особливий організаційний статус, подібний до гільдії, по-друге, мали *jus ubique docendi* – виключне право надавати ступінь магістра або доктора, який визнавався іншими навчальними закладами. Також вони мали можливість залучати до навчання і викладання студентів і вчителів з інших регіонів і країн, і мали багатофункціональний характер.

Проте, як зазначає італійський професор історії середньовіччя Джіроламо Арнальді, назва “*universitas scoliarium et magistrorum*” (корпорація студентів і викладачів) остаточно затвердилася за навчальними закладами тільки в XV столітті.

Сучасні Європейські університети є продуктом майже 800-літнього розвитку і їхній сучасний вигляд є результатом серії історичних подій. Вивчення історичного фону виникнення університетів необхідне для повного розуміння їхніх своєрідних рис. Зосередившись на внеску Європейських університетів у розвиток громадського життя, управління і організацію суспільства, можна прослідити їх історію розвитку.

Для зручності дослідники поділяють історію розвитку університетів на періоди. Так, наприклад, італійський дослідник Альдо Джеуна визначає чотири періоди історичного розвитку університетів [5]. Перший період характеризується як народження університетів. Він охоплює проміжок часу від кінця одинадцятого до початку шістнадцятого століть. Другий – період занепаду – триває з другої половини шістнадцятого до кінця вісімнадцятого століття. Третій період відродження і німецької трансформації займає проміжок часу від першої половини дев’янадцятого століття до початку Другої світової війни. Четвертий, період розповсюдження і диверсифікації починається по закінченні Другої світової війни і продовжується до сорокових років. Як стверджує вищевказаний дослідник, зараз розвиток університетів перебуває у п’ятому періоді, який він називає перевизначенням ролі університетів. У цій статті більш детально буде розглянуто перший період на прикладі Болонського університету.

Ідея створення університету зародилася в Стародавній Європі. В епоху середньовіччя у дванадцятому – тринадцятому столітті в найбільш розвинених на той час містах, переважно в Італії і у Франції певні навчальні заклади вищої освіти розвинулись до такого рівня організації і комплексності навчання, що могли вважатися пробатками сучасних університетів.

Перший європейський університет з’явився саме у Болоньї зовсім не випадково. Після падіння Римської імперії місто отримало статус вільної комуні і через деякий час перетворилося у потужний центр торгівлі, ремісництва і банківської справи за сприяння Папського престолу. Це місто стало одним з перших острівців буржуазних відносин на феодальних просторах Європи. Поширення тут нових суспільних верств, зокрема інтелігенції, зростання авторитету висококваліфікованих фахівців незалежно від їхнього соціального походження, утвердження нових демократичних засад і деяких можливостей вільномудства, а також розквіт торгівлі і промисловості посприяв розвитку науки і мистецтв. У цей час практична освіта стає життєво необхідною для купців: від уміння читати, писати та рахувати залежить їх добробут [6].

Слід також зазначити ще один визначний чинник, якому Болонський та інші університети значною мірою завдячують своїм виникненням — це зростаючий інтерес до вивчення римського права, у якому міські жителі знаходили в готовому вигляді правові норми, що регулювали торговельні відносини [там само]. Ще в X столітті в Болоньї існувала школа вільних мистецтв, де учні у вигляді додаткових занять до курсу риторики вивчали римське право. Найбільшого розквіту вона набула наприкінці XI століття, коли там викладав Ірнерій. Він самостійно опанував юстиніанське право і отримав репутацію відомого законознавця (легіста). Як свідчать історичні джерела, Ірнерій відкрив спеціальну юридичну школу на прохання Матильди, колишньої маркграфині Тоскани і частини Ломбардії. Виступаючи прихильницею Папи Григорія VII в його боротьбі з імператорами Священної Римської Імперії, вона була проти запрошення до своїх судів легістів з Равени, які традиційно були налаштовані проти Папського престолу. Вона побажала мати в Болоньї свою школу права, яка готувала б лояльних до Папи юристів. Таким чином, у 1088 році Ірнерій відкрив публічні лекції.

У подальші роки в Ірнерія з’являється велика кількість учнів і дуже скоро Болонські професори права отримують європейську відомість. Сталося це завдяки передовим методам викладання і за сприяння германського імператора Фрідріха I Барбароси, короля Ломбардії, який був дуже зацікавлений у вивченні римського права, авторитет якого можна було використовувати у політичній боротьбі. Після сейму в Ронкальї у 1158 році, на якому були присутні Болонські професори, Фрідріх I урочисто погодився надати

тим, хто вивчав у Болонії право, такі привілеї: по-перше, вільно пересуватися усіма країнами, користуючись захистом від його імені, а по-друге, бути підсудними в Болонії тільки суду виключно професорів або єпископа. Усе це було оформлено у вигляді спеціальної хартії (*Constitutio Habita*), яка стала першим у Старому світі університетським уставом. З цього моменту наука починає розвиватися незалежно від будь-яких інших правлячих сил. Довгий час саме цей рік вважався датою заснування першого європейського університету, але у ХІХ столітті комітет істориків на чолі з Джіозу Кардуччі вивчив історичні документи і дійшов висновку, що датою заснування першого європейського університету слід вважати саме 1088 рік, коли почав викладати Ірнерій.

ВИСНОВОК. Таким чином, спираючись на вищевикладене, можна зробити висновок, що рушійною силою становлення і розвитку середньовічних університетів як основи системи західноєвропейської освіти був розвиток нових верств суспільства, таких як інтелігенція, зростання потреби у висококваліфікованих фахівцях. Важливу роль відігравав розвиток промисловості і торгівлі, а також бажання людей жити в правовому суспільстві. Слід також зазначити, що незалежність навчального закладу теж мала певний вплив на його розвиток. Але жодна система не розвивається без реформ. Вони сприяють вдосконаленню і адаптації до потреб суспільства. Тому дослідження реформ італійської системи освіти потребує більш ґрунтовного вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Perkin H. *The Historical Perspective* / H. Perkin // *Perspectives on Higher Education* / ed. by B. R. Clark. – Berkeley : University California Press, 1984. – P. 45-46.
2. Самардак М. М. Університети як фактор інституювання західноєвропейської науки / М. М. Самардак, М. М. Кобилянська // *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. – 2003. – Вип. 11. – С. 3-7.
3. Brizzi G. P. *Le Universita dell'Europa: La nascita delle Universita* / eds. G. P. Brizzi and J. Verger. – Milan : Amilcare Pizzi Editore, 1990. – 192 p.
4. Cobban A. B. *The Medieval Universities: Their Development and Organization* / A. B. Cobban. – London : Methuen & Company, Ltd, 1975. – 223 p.
5. Geuna A. *European universities: An interpretive history* / A. Geuna. – Limburg, 1996 – 56 p.
6. Галілейська О.В. Виникнення англійських університетів: передумови та причини / О.В. Галілейська // *Наукові записки НАУКМА. Том 20 : Спец. випуск у 2 ч. Ч. 1.* – К, 2002. – С. 208-212.

УДК [364.442.6:347.122]:376.2-053.8(477)

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УКРАЇНІ

Пономаренко О.В., к.пед.н., доцент, Носов А.Д., студент

Запорізький національний університет

У статті аналізується проблема інтеграції молоді з обмеженими фізичними можливостями, розглядаються основи законодавства щодо соціальної захищеності інвалідів в Україні. Особлива увага приділяється особливостям та принципам роботи соціального педагога з соціально-правової підтримки дітей та молоді з особливими потребами.

Ключові слова: інтеграція, інвалід, діти та молодь з особливими потребами

Пономаренко О.В., Носов А.Д. СОЦИАЛЬНО-ПРАВОВАЯ ЗАЩИТА ДЕТЕЙ И МОЛОДЕЖИ С ОСОБЕННЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В УКРАИНЕ / Запорожский национальный университет, Украина
В статье анализируется проблема интеграции молодежи с ограниченными физическими возможностями, рассматриваются основы законодательства относительно социальной защищенности инвалидов в Украине. Особенное внимание уделяется особенностям и принципам работы социального педагога из социально правовой поддержки детей и молодежи с особенными потребностями.

Ключевые слова: интеграция, инвалид, дети и молодежь с особенными потребностями